

Ki álmodja tovább az álmodót?

David Lynch halálával jókora szelet hiányzik majd a posztmodern egészéből.

Négy nappal hetvenkilencedik születésnapja előtt hunyt el az amerikai filmrendező és művész. A Mester tavaly augusztusban jelentette be, hogy a sok dohányzástól tüdőtágulata alakult ki, és oxigénellátásra van szüksége, ha nagyobb távolságot kell megtennie, ezért a lakását sem hagyhatja el.

Különcsége, egyedisége és következetessége tette utánozhatatlanná, számtalan kortárs alkotó nyerhetett tőle inspirációt.

David Keith Lynch 1946. január 20-án született Montana állam Missoula nevű városkájában. Édesapja munkájának köszönhetően a család sokat költözött. A kis David festeni szeretett, így képzőművésznek tanult, ez első rövidfilmjeinek kiindulási pontja volt.

Első egész estés munkájáért megküzdött, öt évig dolgozott a *Radírfej* (*Eraserhead*) című filmjén, amit 1977-ben mutattak be. Az akkor 29 éves rendező bevallása szerint feleségének várandóssága és az apává válással kapcsolatban érzett szorongása inspirálta.

Három évre rá, 1980-ban következett *Az elefántember* (*The Elephant Man*) című filmje, amely felhelyezte őt a rendezői térképre. Kemény korrajzát, ami a testi torzulásokkal küzdő Joseph Merrick igaz történetét dolgozta fel, három BAFTA-díjjal, 1982-ben pedig

a francia César-díjjal jutalmazták.

Lynch a filmdráma sikerén felbuzdulva Frank Herbert vaskos sci-fi regényét igyekezett adaptálni, azonban a *Dűne* (*Dune*, 1984) a stúdió nyomása és az alapanyag egyetlen filmbe besorozhatatlan, grandiózus cselekménye miatt zavaros alkotás lett. Ezzel kapcsolatban Lynch nyíltan kifejezte csalódottságát, és elhatárolódott a projekttől.

A sikertelenség után Lynch fejest ugrott a '80-as években felfutó posztmodern tengerébe, amiben újjászületett. Az 1986-os *Kék bársony* (*Blue Velvet*) már ebben dagonyázott, a bizarr cselekmény során egy levágott fül miatt kezd el nyomozni a film főszereplője, Kyle MacLachlan, aki Lynch egyik kedvenc színésze volt, számos alkalommal dolgoztak együtt, illetve Laura Dern ebben a filmjében tűnik fel először.

Talán kijelenthetem, hogy az én korosztályom legelőször a *Twin Peaks* című sorozat kapcsán találkozhatott David Lynch névvel. A kilencvenes évek elején a magyar televízióban is futó sorozat alkotójaként jegyezhattük meg a nevét.

A sorozat első évada az Egyesült Államokban nagyot futott, meg is rendelték a második évadot, ami viszont már nem lett akkora siker, de az úgymond feketeöves Lynch-rajongók egyértelműen szívükbe zárták a fiktív

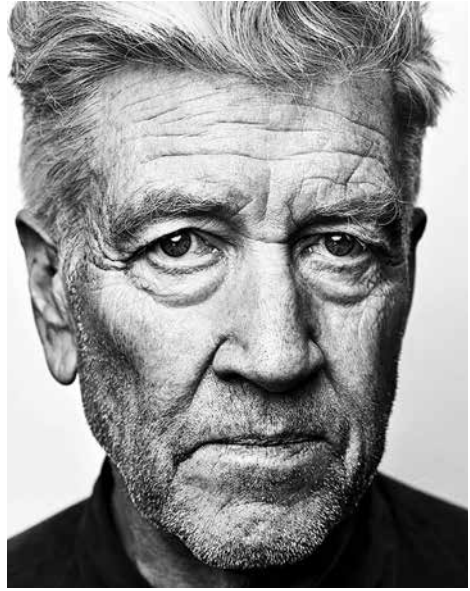
kisváros néhol félelmetes, néhol ügyefogyott lakóit s azok gyilkossággal tartított mindennapjait.

Lynch az első évad sikerein felbuzdulva egy előzményfilmmel is kedveskedett rajongóinak. A *Twin Peaks – Tűz, jöjj velem* (*Twin Peaks: Fire Walk with Me*, 1992) a sorozatot elindító, titokzatos gyilkosságot megelőző egy hét történéseit meséli el.

1990-ben mutatták be a *Veszett a világ* (*Wild at Heart*) című filmjét, ami elhozta számára addigi munkássága talán legnagyobb elismerését: Arany Pálma-díjat vehetett át a különc rendező Cannes-ban. 1997-ben érkezett az egyik „leglynchesebb” alkotása, az *Útvesztőben* (*Lost Highway*) című thriller, amivel végképp megalkotta egyedi, utánozhatatlan világát.

Az 1999-es *Igaz történet* (*The Straight Story*) pont nem ezt a vonalat követi, de egyedi hangulatával helye van Lynch különös világában. A 2001-es *A sötétség útja* (*Mulholland Drive*) című filmje egyesíti talán legjobban Lynch összes szimbólumát, társadalomkritikáját, különös világát. A film sikerét még egy mozi követte, mégpedig a Mester utolsó egész estés alkotása, az *Inland Empire* 2006-ban.

És hogy mennyire volt fontos neki a *Twin Peaks*, mi sem bizonyítja jobban, minthogy 2017-ben, huszonöt évvel a második évad után, tető alá hozta a sorozat harmadik évadját, melyben vá-

laszokat ad a negyed évszázados, még mindig sokakat izgató kérdésekre.

David Lynch halálával sírba szállt valami, aminek a kulturális emléke egyre kevesebb nyomot hagy a jelenkor valóságán. David Lynch egy legenda, egy fogalom volt, méghozzá egy olyan filmnyelv megteremtése okán, amely nélküle nem létezne.

A valóságot egy irracionális, nagyon nehezen befogadható fogalomként mutatta be. A valóság megértésére vonatkozó tudásunknak a zavarossága semmilyen filmművészetten keresztül nem érvényesült olyan erővel, mint az ő filmjein keresztül.

Lencsar Péter